

Державний вищий навчальний заклад
«Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»

Кафедра соціальної психології

Проректор

ЗАТВЕРДЖУЮ”

“30” серпня

20 2021 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ПСИХОЛОГІЯ СОЦІАЛЬНОГО ПІЗНАННЯ

Напрямок підготовки аспірант (PhD) за освітньою-науковою програмою "Психологія"
галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки
спеціальність 053 Психологія
інститут, факультет психології

Робоча програма Психологія соціального пізнання

для аспірантів за освітньою-науковою програмою "Психологія", галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки, спеціальністю 053 Психологія
„23” червня 2021 р. 21 с.

Розробники: (вказати авторів, їхні посади, наукові ступені та вчені звання)
Доктор психологічних наук, професор Заграй Лариса Дмитрівна

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри соціальної психології

Протокол від “ 23 ” червня 2021 р. № 14

Завідувач кафедри соціальної психології

“23 ” червня 2021 р.

(підпис)

(Пілецька Л.С.)

(прізвище та ініціали)

Схвалено методичною комісією факультету, інституту.

Протокол від “ 31 ” 08. 2021 р. № 7

Голова

(підпис)

(Пілецька Л.С.)

(прізвище та ініціали)

“31” серпня 2021 р.

© Заграй Л.Д., 2021 рік

© Державний вищий навчальний заклад
«Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника», 2021 рік

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, спеціальність	Характеристика навчальної дисципліни	
		<i>денна форма навчання</i>	<i>заочна форма навчання</i>
Кількість кредитів – 6	Галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки <small>(шифр, назва)</small>	Нормативна	
Модулів – 4	<u>Напрямок підготовки</u> аспірант (PhD) за освітньою-науковою програмою "Психологія"	<i>Рік підготовки:</i>	
Змістових модулів – 4	Спеціальність (професійне спрямування) 053 Психологія	1-й	1-й
		<i>Семестр</i>	
Загальна кількість годин – 180		1-2-й	1-2-й
		<i>Лекції</i>	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2 самостійної роботи студента – 4	Третій освітньо-науковий рівень доктор філософії (PhD)	58 год.	58 год.
		<i>Практичні, семінарські</i>	
		20 год.	20 год.
		<i>Самостійна робота</i>	
		102 год.	102 год.
		Вид контролю: залік, екзамен	

2. Мета

Мета: ознайомлення аспірантів з основними поняттями психології соціального пізнання.

Формування у здобувачів наукового бачення проблеми соціального пізнання у психології як у теоретичному, так і в практичному вимірах. Розкриття основних напрямків досліджень у психології соціального пізнання. Аналіз основних закономірностей функціонування соціального сприйняття в особистості.

Основними завданнями навчальної дисципліни є:

1. Формування понятійного апарату із психології соціального пізнання.
2. Формування розуміння структури та сутності соціального пізнання у соціально-психологічних вченнях.
3. Формування уявлення про історичний аспект розвитку психології соціального пізнання.
4. Формування наукового бачення сучасного стану розвитку теорій психології соціального пізнання.
5. Формування здатності до розуміння та застосування методів вивчення інтерпретативних механізмів, здатності до категоризації, самокатегоризації.

Загальні та фахові компетентності:

ЗК1. Розуміння концептуальних і методологічних основ у галузі науково-дослідної та/або професійної діяльності і на межі предметних галузей.

ЗК6. Здатність формувати дослідницьке поле власного наукового дослідження відповідно до сучасної парадигми наукового знання.

ЗК10. Здатність до розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності за спеціальністю.

СК1. Здатність виокремлювати, систематизувати, розв'язувати та прогнозувати актуальні психологічні проблеми, чинники та тенденції функціонування й розвитку особистості, груп і організацій на різних рівнях психологічного дослідження.

СК3. Здатність формулювати наукову проблему, робочі гіпотези досліджуваної проблеми, що передбачає глибоке переосмислення наявних та створення нових цілісних знань та/або професійної практики.

СК4. Здатність до розробки та застосування відповідної методології, визначення стратегії та плану дій для дослідження/вирішення актуальної наукової/прикладної /практичної проблеми в галузі психології.

СК5. Здатність до розробки та вирішення дослідницьких задач з психології розвитку та соціальної психології в межах різних наукових парадигм.

Програмні результати навчання за ОПІ:

ПР9. Критично сприймати та аналізувати існуючі думки й ідеї, формулювати власні гіпотези, шукати шляхи розв'язання наукових проблеми.

ПРН13. Виокремлювати, систематизувати, розв'язувати, критично осмислювати та прогнозувати значущі психологічні проблеми, чинники та тенденції функціонування й розвитку особистості, груп, спільнот, організацій на різних рівнях психологічного дослідження.

ПРН 15. Формулювати і перевіряти гіпотези, шукати шляхи розв'язання наукових проблем в обраній сфері; використовувати для обґрунтування висновків належні докази, зокрема, результати теоретичного аналізу, експериментальних досліджень (опитувань, спостережень тощо).

ПРН 16. Здійснювати пошук, опрацювання та аналіз професійно важливих знань із різних джерел на основі сучасних методологій наукової діяльності з використанням

інформаційно-комунікаційних (цифрових) технологій.

ПРН17. Розробляти та апробувати програми психологічного супроводу особистості в різних умовах діяльності та розвитку на підставі результатів теоретичного/емпіричного дослідження.

ПРН18. Працювати над власним розвитком та вдосконаленням, визначати свої професійні можливості та виявляти прагнення до підвищення професійної кваліфікації та професійної мобільності.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

знати:

- базові поняття психології соціального пізнання;
- структуру, особливості, механізми соціального сприйняття і соціального пізнання;
- механізми, етапи формування моделі світу особистості;
- сутності та форми атрибутивних процесів;
- загальні засади, процеси створення соціальної інформації, особливості формування соціальних уявлень;
- етапи когнітивної обробки інформації у процесі соціального пізнання;
- процеси категоризації, створення імпліцитних теорій особистості;
- особливості конструювання соціальної реальності;

вміти:

- аналізувати, систематизувати і класифікувати теоретичні підходи, дані експериментальних досліджень психології соціального пізнання;
- формулювати робочі гіпотези, визначати дослідницькі завдання спрямовані на виявлення індивідуальної системи значень, що визначає картину світу особистості, соціальні уявлення особистості, імпліцитні теорії особистості;
- здійснювати підбір дослідницьких технік при вивченні соціальних уявлень, імпліцитних теорій, способів категоризації соціальної реальності; проводити апробацію методів дослідження інтерпретативних механізмів;
- підбирати адекватні способи вирішення соціально-психологічних проблем особистості у спільноті, суспільстві;
- прогнозувати поведінку людей у різних соціальних ситуаціях ґрунтуючись на диспозиціях особистості і здатності до інтерпретації ситуації.

3. Програма навчальної дисципліни Модуль 1.

Змістовий модуль 1. Теоретичні основи соціального пізнання.

Тема 1. Психологія соціального пізнання: предмет і завдання.

Предмет і завдання курсу. Феномен соціального, соціетальної психіки. Теоретичні джерела психології соціального пізнання. Уявлення про істинність знання в античній філософії, філософії Нового часу. Уявлення Р.Декарта, Г. Лейбніца про соціальну зумовленість знання. Активна природа пізнання І.Канта, Гегеля. Школа неокантианства, Фрейбургська, Вільгельм Віндельбанд і Генріх Ріккерт. Позитивістська філософія Огюст Конт. Сциентистський і гуманістичний підходи до проблеми пізнання соціальних явищ.

Соціальна і культурна динаміка у П. Сорокіна, М. Вебера, Е. Дюркгейма.

Соціальна детермінація пізнання. Соціологія знання, соціологія пізнання) — дослідження знання як соціального явища. М. Шелер, К. Маннгейм. Знання як «психічна продукція» Роберта Мертона.

Франфуртська філософська і соціологічна школа Герберт Маркузе, «одномірне свідомість», Юрген Хабермас, «життєвий світ».

Загальнопсихологічні теорії у психології соціального пізнання: У. Джемс, Ж. Піаже, Люсьєн Леви-Брюль, Дж. Келлі, О.М. Леонт'єв, А. Р. Лурия, А. Г. Шмелев. Когнітивна психологія як основа психології соціального пізнання.

Тема 2. Соціальне сприйняття і соціальне пізнання.

Соціальна зумовленість процесу пізнання. Дотеретичне знання. П. Бергер, Т. Лукман. Соціальне сприйняття, перцепція як основа соціального пізнання. Дж. Брунер. Поняття «соціальне пізнання», «розуміння соціальних об'єктів» Р. Тажиурі. Соціально-перцептивні процеси. Механізми соціального сприйняття (рефлексія, ідентифікація). Рефлексивна структура міжособистісного сприймання Дж. Холмса.

Проблема співвідношення понять «соціальне сприйняття» і «соціальне пізнання». Структура психології соціального пізнання. Індивідуальний стиль соціального пізнання.

Змістовий модуль 2. Складові психології соціального пізнання.

Тема 3. Атрибутивні процеси як основа соціального сприйняття.

Е. Джонс і К. Девіс теорія «кореспондентного виведення». Стадії атрибутивних процесів. Каузальна атрибуція. Теорія атрибуції Г. Келлі. Класифікація причин Г. Келлі. Теорія каузальних схем. Принцип коваріації. Принцип конфігурації.

Помилки атрибуції. Фундаментальна помилка атрибуції. Мотиваційна помилка атрибуції. Умови виникнення атрибуції Л. Росс. Експеримент Е. Джонса і В. Харріса. Експерименти Дж. Тібо і Х. Ріккена.

Соціальна атрибуція. Американська і європейська традиції дослідження атрибуції. Теорії соціальної атрибуції М. Хьюстон, Й. Яспарс.

Тема 4. Соціальні установки, атитюди у перцептивних процесах.

Соціальні установки і судження. Стійкість переконань, установок. Базові переконання. Реконструювання установок, реконструювання поведінки. Вплив аттитюдів на поведінку. Д. Майєрс поведінка і установки. Ядов В.А. Про диспозиційну регуляцію поведінки. Теорія когнітивних конструктів Келлі.

Базові основи теорії конструктів. Основні постулати теорії конструктів. Природа особистісних конструктів.

Тема 5. Теорії соціальних уявлень.

Французька школа теорії соціальних уявлень. Теорія соціальних уявлень С. Московичі. Взаємозв'язок когнітивних процесів і соціальних макропроцесів. Соціальні уявлення як осмислені знання. Д.Жоделе.

Структура соціальних уявлень: інформація, поле уявлень, установка. Функції соціальних уявлень.

Механізми виникнення соціальних уявлень. Етапи формування соціальних уявлень.

Соціальні уявлення і група. Теорія Г. Сімса і Д. Джиойя. Вплив групи на соціальні уявлення. Менталітет. Соціальні репрезентації.

Тема 6. Теорії когнітивної відповідності у соціальному пізнанні.

Когнітивістський підхід в поясненні соціального пізнання. Теоретичні джерела когнітивізму. Теорія поля К.Леві.

Теоретичні основи теорій когнітивної відповідності: принцип конгруентності, узгодженості, відповідності. Ідеї К. Левіна про природу конфлікту. Три типи психологічних конфліктів К.Левіна.

Теорія структурного балансу Ф. Хайдера.

Теорія комунікативних актів Т. Ньюкома.

Теорії конгруентності У. Осгуда і П. Танненбаума.

Теорія когнітивного дисонансу Л. Фестінгера.

Змістовий модуль 3. Психологія конструювання соціальної реальності

Тема 7. Процес створення соціальної реальності.

Поняття категоризації, рекатегоризації. Концепція Дж. Брунера. Функції категоризації. Фактори детермінації соціальної категоризації. Роль оцінки у процесі категоризації. Загрози у процесі категоризації.

Евристики у соціальному пізнанні. Принципи засвоєння соціальної інформації. Евристики представленості. Евристики доступності. Евристика наявності. Симулятивна евристика.

Основні етапи когнітивної роботи. Етапи роботи із соціальною інформацією. Увага, кодування, збереження, відтворення. Прототипи, схеми, скрипти, стереотипи, імпліцитні теорії особистості.

Тема 8. Когнітивний і афективний підходи у психології соціального пізнання.

Когніції і емоції у процесі соціального пізнання. Два підходи до тлумачення

співвідношення емоцій і когніцій в процесі соціального пізнання Р. Зайонц, Г. Левенталь. Типи когнітивних процесів: мислення, що оперує абстрактним чи символічним рівнем; Б. Вайнер - другий підхід. Роль оцінювання у соціальному пізнанні С. Фіске. «Афект, включений схемою».

Вплив настрою на пам'ять і соціальні судження. Аналіз фундаментальної помилки атрибуції Дж. Форгасом.

Роль аттитюдів у сприйнятті соціальної інформації. Характеристики аттитюдів, структура, функції. Когнітивний, афективний, конативний компоненти аттитюдів. Егозахисна функція, функція самореалізації, адаптивна, функція знання.

Перцептивний захист. Характеристики перцептивного захисту. Принципи селективності сприймання Брунер.

Тема 9. Соціальні детермінанти процесу соціального пізнання.

Соціальний консенсус. Узгодженість між експериментатором і досліджуваним. Конвенціональні значення. Суб'єктивне бачення світу.

Гіпотеза Сепира-Уорфа лінгвістичної відносності. Принцип лінгвістичного детермінізму. Г. Джерард и М. Дойч «інформаційна теорія конформності». Типи соціального впливу.

Соціальні цінності. Теорія універсального змісту і структури цінностей Я. Рокіча і С. Шварца. Теорія цінностей Тешфела.

Тема 10. Механізми розуміння та інтерпретації реальності.

Герменевтична парадигма у дослідженні процесів соціального пізнання. П. Рікер.

Механізми семіотизації, нарративізації у процесі конструювання досвіду індивіда. Н.Чепелева, Т. Титаренко. Продуктивна семіотизація, репродуктивна семіотизація.

Соціально-конструктивістська парадигма у дослідженні механізмів конструювання досвіду особистості.

Концептне конструювання реальності. Індивідуальна система значень. Інтерпретативні схеми: продуктивні, репродуктивні. Смысловий досвід особистості.

Тема 11. Соціальна ідентичність як елемент соціального світу.

Соціальна ідентичність як співвіднесення себе з групою. Образ соціального Я. Образ Я в групі. Теорія самокатегоризації Дж. Тернера. Теорія соціальної ідентичності А. Тешфела. Соціальний вимір поведінки людини.

Етапи формування соціальної ідентичності. Стадії Е. Еріксона.

Образ часу. Часова ідентичність. Психологічний час особистості. Є. Головаха, А. Кроник. Концепція часу. Самооцінка віку. Характеристики соціального часу. «Ймовірні Я», «Ймовірні ідентичності».

Образ середовища. «Ідентичність середовища». Екологічна свідомість. Просторові характеристики, особистісний простір. Криза ідентичності у транскультурному

середовищі.

4. Структура навчальної дисципліни

№	Найменування розділів і тем	К-сть год., вид заняття	
		Лекція	семін. заняття
Модуль 1. Теоретичні основи соціального пізнання.			
1.	Тема 1. Психологія соціального пізнання: предмет і завдання.	4	
2.	Тема 2. Соціальне сприйняття і соціальне пізнання.	4	2
Модуль 2. Складові психології соціального пізнання.			
3.	Тема 3. Атрибутивні процеси як основа соціального сприйняття.	6	2
4.	Тема 4. Соціальні установки, атитюди у процесі соціального пізнання.	4	2
5.	Тема 5. Соціальні уявлення у процесі соціального пізнання.	6	2
6.	Тема 6. Теорії когнітивної відповідності у соціальному пізнанні.	4	2
Модуль 3. Змістовий модуль 3. Психологія конструювання соціальної реальності.			
7.	Тема 7. Процес створення соціальної реальності.	6	2
8.	Тема 8. Когнітивний і афективний підходи у психології соціального пізнання.	4	2
9.	Тема 9. Соціальні детермінанти процесу соціального пізнання.	6	2
10.	Тема 10. Механізми розуміння та інтерпретації реальності.	8	2
11.	Тема 11. Соціальна ідентичність як елемент соціального світу.	8	2

5. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Теоретичні основи соціального пізнання	2
2	Роль атрибутивних процесів у конструювання соціальної реальності. Теорія каузальної атрибуції Дж.Келлі	2
3	Соціальні установки, атитюди, ціннісні орієнтації, базові переконання у процесі соціального пізнання. Теорія конструктів Келлі.	2
4.	Соціальні уявлення. Теорія С. Московічі. Методологія дослідження соціальних уявлень. Соціальні репрезентації (сучасних дослідників) Hand book	4
5.	Когнітивна відповідність у процесах соціального пізнання. Теорія когнітивного дисонансу Фестінгера. Внутрішньоособистісні конфлікти.	2
6.	Конструювання реальності. Кеннет Герген, Фрідман, Комбс. Формування інших реальностей.	2
7.	Соціальні цінності. Теорія універсального змісту і структури цінностей Я. Рокіча і С. Шварца. Теорія цінностей Тешфела.	2
8.	Герменевтична парадигма у дослідженні механізмів конструювання суб'єктивного досвіду. Н.Чепелева.	2
9.	Проблема соціальної ідентичності у постмодерністському дискурсі	2

6. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Психологія соціального пізнання: предмет і завдання. Теоретичні джерела психології соціального пізнання. Уявлення про істинність знання в античній філософії, філософії Нового часу. Уявлення Р.Декарта, Г. Лейбніца про соціальну зумовленість знання. Активна природа пізнання І.Канта, Гегеля. Школа неокантианства, Фрейбургська, Вільгельм Віндельбанд і Генріх Ріккерт. Позитивістська філософія Огюст Конт. Сциентистський і гуманістичний підходи до проблеми пізнання соціальних явищ. Соціальна і культурна динаміка у П. Сорокіна, М. Вебера, Е. Дюркгейма. Психологічні засади дослідження соціального пізнання у XX ст.	8
2	Дотеоретичне знання. П. Бергер, Т. Лукман. Соціальне сприйняття, перцепція як основа соціального пізнання. Дж. Брунер.	4

3	Дж.Келлі Процес каузальної атрибуції (стаття)	4
4	К. Дж. Герген Соціальна психологія як соціальне конструювання; К. Дж. Герген До культурно-конструктивістської психології; Соціалізація з точки зору соціального конструктивізму; П. Штомпка Соціологія соціальних змін; Дж.Фрідман, Дж. Комбс Конструювання інших реальностей.	20
5	Роль аттюдів у сприйнятті соціальної інформації. Характеристики аттюдів, структура, функції. Когнітивний, афективний, конативний компоненти аттюдів. Егозахисна функція, функція самореалізації, адаптивна, функція знання.	4
6	І. Гофман Аналіз фреймів	4
7	Чепелева Н.В. Проблеми психологічної герменевтики; Інтерпретація та розуміння особистісного досвіду; Розвиток особистості у контексті психологічної герменевтики; Акімова Н. Теорії розуміння у сучасній психології; Знаков Психологія розуміння.	12
8	Титаренко Т. Постмодерні концептуалізації поняття особистість; Худякова Наратив і ідентичність; Куткова Наратив у дослідженні ідентичності; Історія якісних досліджень; Андреева презентації ідентичності	16
9	Бовіна Соціальні уявлення; Московічі Соціальні репрезентації; Бауер Соціальні репрезентації (англ. Мовою); The approach of social representations to sustainability: researching time, institution, conflict and communication; Bovina I. Moliner P. (2020). On Serge Moscovici's 95th anniversary: The theory of social representations - history, postulates and dissemination. RUDN Journal of Psychology and Pedagogics 2020 Vol. 17 No. 3. 542–553. Patrick Rataeu, Pascal Moliner, Christian Guimelli, and Jean-Claude Abric (2020). Social Representatory theory. HANDBOOK OF THEORIES OF SOCIAL PSYCHOLOGY. 477-497.	20
10	С. Московічі «Век толп»; Методи і прийоми соціального впливу; Масові настрої у перехідні періоди. Чалдіні Психологія впливу; Ортега- Хосе-і Гассет Повстання мас	10
	Разом	102

Індивідуальні завдання

Завдання до теми 1.

1. Розкрийте роль філософії початку ХХ століття у формуванні ідей пов'язаних із соціальним пізнанням (специфіка соціального пізнання) (Вільгельм Віндельбанд, Генріх Ріккерт – неокантіанство (Фрейбурська, баденська)
2. Як пояснити наявність у теоріях Конта понять соціальна статика, соціальна динаміка.
3. Як пояснити соціальну детермінацію пізнання на прикладах ідей Сорокіна, Вебера, Дюркгейма.
4. Чому Дюркгейма вважають засновником формування соціально-психологічних знань (колективна свідомість, колективні уявлення). Як соціальне знання пов'язане із культурою (Макс Шілер).

5. Як ви розумієте поняття «психічна продукція» Роберта Мертона.
6. Чи підтверджується теорія Герберта Маркузе про «одномірну людину» у 21 столітті.

Завдання до теми 2.

1. Співставте рівень повсякденного пізнання із рівнем теоретичного пізнання.

Критерії відповіді: перелічити суттєві ознаки повсякденного та теоретичного пізнання.

2. Чому поняття «соціальне пізнання» використовують як синонім до поняття «соціальне сприймання». Наведіть аргументи.

Критерії відповіді: навести аргументи, які доводять близькість понять «соціальне пізнання», «соціальне сприйняття».

3. Обґрунтуйте чому атрибутивні процеси розглядаються як основа для пояснення соціального сприйняття.

Критерії відповіді: розкрити атрибутивні процеси як психологічний механізм соціального пізнання.

4. Чому перцептивні процеси називають соціальною перцепцією.

Критерії відповіді: розкрити місце соціального у перцептивних процесах опираючись на теорію «розуміння соціальних об'єктів» Р. Тажиурі.

4. Окресліть різні напрями аналізу терміна «перцепція» у соціальній та загальній психології.

Критерії відповіді: названі суттєві ознаки перцепції, які використовуються у загальній та соціальній психології – виконати письмово.

6. Поясніть, яким чином теорія рефлексії Холмса дозволяє пояснити ефекти міжособистісного сприйняття. Яка роль у цьому процесі стереотипізації.

Критерії відповіді: розкрити механізми, які забезпечують міжособистісне сприйняття.

7. Розробіть робочі гіпотези для дослідження аперцептивних процесів особистості у різних ситуаціях (ситуації визначає довільно).

Завдання до теми 3

Опрацювати статтю Г. Келлі «Процесс каузальной атрибуции» та дати відповіді на такі запитання:

1. Визначити у межах якого напрямку психології написана дана стаття.

2. Як ви пояснете запитання, які актуалізував у статті Г. Келлі:

А) Якщо людина відстоює певну політичну, позицію чи відображає це його реальну позицію чи це пояснюється якимось іншим чином?

Б) Якщо людина не справилася із тестом, чи свідчить це про те, що у неї низькі здібності, чи, що тест надто складний?

В) Якщо людина своєю поведінкою демонструє агресивне прагнення до перемоги, то чи свідчить це про те, що вона є такою людиною, чи про те, що вона реагує так на вимоги ситуації?

4. Які проблеми розглядає теорія атрибуції?

5. Що це за індекс атрибуції? Наведіть приклад його визначення. Наведіть приклад застосування даного індексу для прогнозування певних аспектів поведінки.

6. Поясніть принцип знецінення та підсилення в атрибуції.

7. Поясніть думку Келлі: «Процеси атрибуції слід розуміти не тільки як засоби, які забезпечують індивіду правильне уявлення про світ, але й як засоби, які спонукають до контролю над цим світом. Що й підтверджує ефективність такого контролю».
8. Поясніть яким чином локус контролю може відігравати роль атрибуції.
9. Чи може відповідальність як диспозиція особистості бути атрибуцією у поясненні поведінки інших чи своєї.

Завдання до теми 4

1. Яка історія вивчення атитюда?
2. Опишіть структуру атитюда.
3. Охарактеризуйте функції атитюда.
4. Як відбувається формування і зміна соціальних установок у межах різних підходів.
5. Виберіть підхід формування соціальних установок, який найбільш релевантний для вашої проблеми дослідження.
6. Розкрийте основну ідею теорії конструктів Келлі.
7. Які психологічні проблеми можна досліджувати на основі теорії конструктів Келлі.
8. Розкрийте методологію застосування тесту рольових конструктів Келлі.
9. Розробіть проєкт програми дослідження атитюдів (вибірку та змінні обираєте довільно).
10. Визначити шляхи вирішення внутрішньоособистісних конфліктів опираючись на теорію когнітивного дисонансу Фестінгера.

Завдання до теми 5. Теорії соціальних уявлень

Завдання 1. Теорія соціальних уявлень С. Московичі ґрунтується на когнітивізмі чи більшою мірою на конструкціонізмі.

Критерії відповіді: розкрити основні ідеї соціального когнітивізму та конструкціонізму; пояснити тлумачення теорії С. Московичі представниками соціального когнітивізму та конструкціонізму.

Завдання 2. Як ви розумієте визначення соціальних уявлень як «когнітивної системи, яка наділена власною логікою і мовою»; «набір понять, переконань і пояснень, які беруть початок у повсякденній міжособистісній комунікації»; «особливий спосіб набуття і передачі знання, завдяки чому створюється реальність і здоровий глузд». Наприклад, ...ці когнітивні системи упорядковують образ світу, соціальні як з точки зору свого генезиса, так і в змістовому аспекті. Вони соціальні, тому що в них представлений саме соціальний зріз реальності, вони загальнозначущі для багатьох індивідів і створюють загальний простір повсякденності, детермінуюче поведінку людей.

Критерії відповіді: пояснити тлумачення соціальних уявлень у контексті вашої теми дисертаційного дослідження, або у контексті вибору критеріїв, параметрів дослідження або/чи методів дослідження.

Завдання 3. Структура соціального уявлення.

Критерії відповіді: розкрити структуру соціального уявлення описану у теорії С. Московичі (описати взаємозв'язок між компонентами).

Завдання 4. Розкрити механізми виникнення соціальних уявлень.

Критерії відповіді: розкрити механізми формування соціальних уявлень (фіксація, об'єктифікація, натуралізація), приклади взяти із вашого наукового дослідження.

Завдання до теми 8.

Когнітивний і афективний підходи у психології соціального пізнання.

1. Чому К. Герген критикує когнітивізм?

Критерії відповіді: вказати, що не враховується у когнітивістському підході у поясненні процесів соціального пізнання.

2. Порівняйте два підходи у розумінні емоцій і когніцій в процесі соціального пізнання: Р. Зайонц вважає, що сфери емоцій і когніцій є самостійними, окремо існуючими системами в соціально-пізнавальному процесі, які взаємодіють між собою, але водночас залишаються кожна у межах власних законів, причому емоції у цьому процесі залишаються первинними. Інший підхід - Б. Вайнера передбачає, що когніції абсолютно типово передують афективним реакціям і визначають їх. Кожен із підходів є доречним, питання полягає у тому, для пояснення яких ситуацій підходить той чи інший підхід. Проілюструйте ситуацію у межах відповідного підходу.

Критерії відповіді: аналіз ситуації, яка найбільш вдало ілюструє співвідношення емоцій і когніцій відповідно до того чи іншого підходу.

3. Від яких факторів буде залежати позитивне сприйняття інформації?

Критерії відповіді: перелічити фактори, які сприяють позитивному налаштуванню на сприйняття інформації.

5. Обґрунтуйте думку про те, що аттитюди відіграють роль схеми для сприйняття інформації і впливають на оцінку інформації.

Критерій відповіді: розкрити функції аттитюдів у сприйнятті інформації.

5. Як розпізнати дію перцептивного захисту у клієнта? Як організувати супровід при визначенні перцептивного захисту.

Критерії відповіді: розкрити, що таке перцептивний захист та які його індикатори.

6. Феномен «вивченої безпомічності» у чому він проявляється і як пов'язаний із атрибутивними процесами. Як надавати супровід таким особам.

Критерії відповіді: розкрити ознаки «вивченої безпомічності»; проілюструвати його зв'язок із атрибутивним стилем особистості.

7. Перцептивний захист (експериментальні підтвердження Брунер, Лернер, Олпорт). Набута безпомічність.

Завдання до теми 9. Соціальні детермінанти процесу соціального пізнання.

1. Як ви розумієте соціальний консенсус у широкому змісті слова і яким чином він пов'язаний із конвенційним значенням?

Критерії відповіді: розкрити поняття «соціального консенсусу» у широкому значенні; розкрити поняття «конвенційне значення»; проілюструвати яке значення конвенційних значень у соціальному пізнанні.

2. Розкрийте значення теорії Селіра та Уорфа у соціальному пізнанні; укажіть на її обмеження.

Критерії відповіді: розкрити основну ідею теорії; проілюструвати, яким чином відбувається процес соціального пізнання за допомогою мови.

3. Теорія Г. Джерард і М. Дойч «інформаційна теорія конформності», яке має відношення до зламу соціального консенсусу. Як його можна досягнути?

Критерії відповіді: розкрити основну ідею теорії; розкрити суть поняття «злам соціального консенсусу»; поілюструвати механізм досягнення зламу через ідеї запропоновані у теорії Г. Джерард і М. Дойч.

4. Розкрийте значення дискурсу у конструюванні соціального світу.

Критерії відповіді: розкрити, що таке дискурс, дискурс-аналіз, автор теорії дискурс-аналізу; розкрити поняття «система значень», «картина світу»; побудувати логічний взаємозв'язок між даними категоріями.

5. Як пов'язати процес соціального пізнання із діями (поведінкою)?

Критерії відповіді: розкрити як відбувається процес пізнання на основі формування конвенційних значень, дискурсу.

6. Чому теорію Я. Рокич и С. Шварц універсального змісту і структури цінностей вважають найбільш вдалою для пояснення ролі цінностей у соціальному пізнанні.

Критерії відповіді: розкрити зміст теорії універсального змісту і структури цінностей; розкрити основні риси цінностей і показати їх значення у процесі категоризації.

6. Як ви розумієте афоризм Дж.Гілфорда: «Не запитуй, що всередині у твоїй голові, а запитуй, всередині чого твоя голова» і як пов'язуєте його із позитивним та негативним значенням соціальних цінностей.

Завдання до теми 10. Механізми розуміння та інтерпретації реальності.

Завдання 1. Опрацювати розділ 1 монографії Чепелевої Н. «Проблеми психологічної герменевтики». Дати відповіді на запитання:

Критерії виконання завдання:

1. Що таке психологічна герменевтика.
2. Які теоретичні основи психологічної герменевтики. Розкрийте ідеї Рікера, Ф. Шлейємахаера, В. Дільтея, Р. Гадамер.
3. Поясніть механізми розуміння та інтерпретації у контексті психологічної герменевтики.
4. Що таке семіотизація і її значення у створенні смислів.
5. Поясніть значення тексту як предмету дослідження у психологічній герменевтиці.

Завдання 2. Вибрати 2 соціально-психологічних феномени, які можна вивчити за допомогою психологічної герменевтики.

7. Критерії виконання завдання: розкрито суть психологічної герменевтики; розкрито основні механізми, які застосовуються у психологічній герменевтиці; проілюстровано як за допомогою психологічної герменевтики можна дослідити певний соціально-психологічний феномен.
8. Продумати яким чином можна розробити проєкт дослідження у межах герменевтичної парадигми.

Завдання до теми 11. Соціальна ідентичність як елемент соціального світу.

Завдання 1. Розведіть поняття «особистісна» і «соціальна» ідентичність опираючись на теорії Р. Бернса, Тешфела, Тернера.

Критерії відповіді: розкрити зміст поняття «особистісна» ідентичність, пояснити яку функцію вона виконує у Я-концепції; розкрити зміст поняття «соціальна» ідентичність опираючись на теорію Тешфела; розкрити її роль у Я-концепції опираючись на теорію Тернера (соціальна категоризація)..

Завдання 2. Проаналізувати працю Тешфела. Tajfel H. The social identity theory of intergroup behavior / H. Tajfel, J. C. Turner. In: Worchel, S. & Austin, W.G. (Eds) // Psychology of intergroup relations. Chicago:

Nelson-Hall, 7–24. – P. 234–245.

<http://amadeus.management.mcgill.ca/~mark.mortensen/orgweb/summaries/mse/content/Tajfel+Turner.html>

Критерії відповіді: визначити методологічну парадигму у межах якої розглядається соціальна ідентичність; виділити основну ідею теорії; розкрити роль групи у формуванні соціальної ідентичності;

Завдання 3. Окреслити основні стадії формування ідентичності Е. Еріксона.

Критерії відповіді: назвати стадії, розкрити зміст кожної, зосередивши увагу на кризових аспектах та переходах на наступний віковий період розвитку.

Завдання 4. Суб'єктивне сприйняття часу. Психологічний час особистості і відчуття самототожності.

Критерії відповіді: на основі аналізу розділу монографії Головаха, Кроник «Психологическое время личности» визначити поняття «психологічний час», «суб'єктивне сприйняття часу».

Критерії відповіді: розтлумачити афоризм у контексті процесу соціального пізнання; розкрити негативну сторону цінностей у процесі соціального пізнання.

Методи навчання

Навчальний процес здійснюється за традиційною технологією: лекції, семінарські заняття, самостійна робота.

На лекційних заняттях використовуються: словесні методи (розповідь, бесіда, пояснення, діалог); наочні та практичні методи (ілюстрація, демонстрація); перевернутого навчання;

На семінарських заняттях використовуються: дискусія, проблемно-пошуковий, дослідницький, інтерактивний методи тощо.

У межах самостійної роботи застосовуються дослідницькі методи.

Методи контролю

Оцінювання знань аспірантів відбувається на основі результатів

- поточного контролю знань;
- підсумкового контролю знань .

Поточний контроль знань аспірантів проводять за двома складовими:

- контроль систематичності та активності роботи аспіранта протягом семестру;
- контроль за виконанням завдань самостійного опрацювання.

Методичне забезпечення

1. Опорні конспекти лекцій.
2. Інтерактивний комплекс навчально-методичного забезпечення дисципліни (ІКНМЗД).
3. Підручники, посібники, хрестоматії, монографії тощо.

Програмові вимоги до курсу:

1. Предмет і завдання психології соціального пізнання.
2. Феномен соціального, соціальної психіки.
3. Уявлення про істинність знання в античній філософії.
4. Уявлення про істинність знання в філософії Нового часу.
5. Уявлення Р.Декарта, Г. Лейбніца про соціальну зумовленість знання.
6. Активна природа пізнання І.Канта, Гегеля.
7. Школа неокантианства про соціальну природу знання.
8. Фрейбургська школа у тлумаченні соціального пізнання. Вільгельм Віндельбанд і Генріх Ріккерт.
9. Позитивістська філософія Огюста Конта та її роль у розвитку теорії соціального пізнання.
10. Сциентистський і гуманістичний підходи до проблеми пізнання соціальних явищ.
11. Соціальна і культурна динаміка у П. Сорокіна, М. Вебера, Е. Дюркгейма.
12. Дослідження знання як соціального явища. М. Шелер, К. Маннгейм.
13. Знання як «психічна продукція» Роберта Мертона.
14. Франфуртська філософська і соціологічна школа Герберт Маркузе, «одномірне свідомість», Юрген Хабермас, «життєвий світ».
15. Роль психологічних теорій у розвитку психології соціального пізнання: У. Джемс, Ж. Піаже, Люсьєн Леви-Брюль, Дж. Келлі, О.М. Леонт'єв, А. Р. Лурия, А. Г. Шмелев.
16. Когнітивна психологія як основа психології соціального пізнання.
17. Соціальна зумовленість процесу пізнання. Дотеретичне знання. П. Бергер, Т. Лукман.
18. Соціальне сприйняття, перцепція як основа соціального пізнання. Дж. Брунер. Поняття «соціальне пізнання», «розуміння соціальних об'єктів» Р. Тажиурі.
19. Соціально-перцептивні процеси. Механізми соціального сприйняття (рефлексія, ідентифікація). Рефлексивна структура міжособистісного сприймання Дж. Холмса.
20. Проблема співвідношення понять «соціальне сприйняття» і «соціальне пізнання». Структура психології соціального пізнання. Індивідуальний стиль соціального пізнання.
21. Е. Джонс і К. Девіс теорія «кореспондентного виведення».
22. Стадії атрибутивних процесів. Каузальна атрибуція. Теорія атрибуції Г. Келлі. Класифікація причин Г. Келлі.
23. Теорія каузальних схем. Принцип коваріації. Принцип конфігурації.
24. Помилки атрибуції. Фундаментальна помилка атрибуції. Мотиваційна помилка атрибуції. Умови виникнення атрибуції Л. Росс. Експеримент Е. Джонса і В. Харріса. Експерименти Дж. Тібо і Х. Ріккена.
25. Соціальна атрибуція. Американська і європейська традиції дослідження атрибуції. Теорії соціальної атрибуції М. Хьюстон, Й. Яспарс.
26. Соціальні переконання і судження. Інтерпретація інших. Стереотипізація, ідентифікація, рефлексія у міжособистісному сприйнятті.
27. Когнітивістський підхід в поясненні соціального пізнання. Теоретичні джерела когнітивізму. Теорія поля К. Леві.
28. Теретичні основи теорій когнітивної відповідності: принцип конгруентності, узгодженості, відповідності. Ідеї К. Левіна про природу конфлікту. Три типи психологічних конфліктів К. Левіна.
29. Теорія структурного балансу Ф. Хайдера.

30. Теорія комунікативних актів Т. Ньюкома.
31. Теорії конгруентності У. Осгуда і П. Танненбаума. Теорія когнітивного дисонансу Л. Фестінгера.
32. Поняття категоризації, рекатегоризації. Концепція категоризації Дж. Брунера.
33. Фактори детермінації соціальної категоризації. Роль оцінки у процесі категоризації. Загрози у процесі категоризації.
34. Евристики у соціальному пізнанні. Принципи засвоєння соціальної інформації. Евристики представленості. Евристики доступності. Евристика наявності. Симулятивна евристика.
35. Основні етапи когнітивної роботи. Етапи роботи із соціальною інформацією. Увага, кодування, збереження, відтворення. Прототипи, схеми, скрипти, стереотипи, імпліцитні теорії особистості.
36. Когніції і емоції у процесі соціального пізнання. Два підходи до тлумачення співвідношення емоцій і когніцій в процесі соціального пізнання Р. Зайонц, Г. Левенталь.
37. Роль оцінювання у соціальному пізнанні С. Фіске. «Афект, включений схемою».
38. Роль аттитюдів у сприйнятті соціальної інформації. Характеристики аттитюдів, структура, функції. Когнітивний, афективний, конативний компоненти аттитюдів. Егозахисна функція, функція самореалізації, адаптивна, функція знання.
39. Перцептивний захист. Характеристики перцептивного захисту. Принципи селективності сприймання Брунера.
40. Гіпотеза Сепира-Уорфа лінгвістичної відносності. Принцип лінгвістичного детермінізму. Г. Джерард і М. Дойч «інформаційна теорія конформності». Типи соціального впливу.
41. Соціальні цінності. Теорія універсального змісту і структури цінностей Я. Рокіча і С. Шварца. Теорія цінностей Тешфела.
42. Соціально-конструктивістська парадигма у дослідженні механізмів конструювання досвіду особистості.
43. Соціальна ідентичність як співвіднесення себе з групою. Образ соціального Я. Образ Я в групі. Теорія самокатегоризації Дж. Тернера. Теорія соціальної ідентичності А. Тешфела.
44. Образ часу. Часова ідентичність. Психологічний час особистості. Є. Головаха, А. Кроник. Концепція часу. Самооцінка віку. Характеристики соціального часу. «Ймовірні Я», «Ймовірні ідентичності».
45. Французька школа теорії соціальних уявлень. Теорія соціальних уявлень С. Московичі. Засмозв'язок когнітивних процесів і соціальних макропроцесів.
46. Соціальні уявлення як осмислені знання. Д.Жоделе.
47. Структура соціальних уявлень: інформація, поле уявлень, установка. Функції соціальних уявлень.
48. Механізми виникнення соціальних уявлень. Етапи формування соціальних уявлень.
49. Соціальні уявлення і група. Теорія Г. Сімса і Д. Джиойя. Вплив групи на соціальні

уявлення. Менталітет.

50. Масова свідомість детермінанти її формування. Масова свідомість у перехідні періоди.

Рекомендована література

1. Андреева Г.М. Психология социального познания. Учебное пособие. 2004. 288 с.
2. Бергер П., Лукман Т. Социальное конструирование реальности. М., 1995.
3. Герген К. Движение социального конструкционизма в современной психологии/ Социальная психология: саморефлексия маргинальности: Хрестоматия. М., 1995.
4. Гофман И. Анализ фреймов. Эссе об организации повседневного опыта / Frame Analysis. An Essay on the Organization of Experience. М.: Институт социологии РАН, 2004.- 752 с.
5. Джерджен К. Социальная психология как социальное конструирование. (1997). Social psychology as social construction: The emerging vision. In С. McCarty & А. Haslam (Eds.), The message of social psychology: Perspectives on mind in society (pp. 113-128). Oxford: Blackwell.
6. Дідковський С.В. Поняття про розуміння / Актуальні проблеми психології. Т.7, вип.37. 2009. с. 57-64.
7. Келли Г. Процесс каузальной атрибуции//Современная зарубежная социальная психология: Тексты. М., 1984.
8. Титаренко Т.М. Постмодерні концептуалізації понять «особистість» /Психологія і суспільство. №4. Т., 2009. С. 83-96.
9. Фридман Д., Комбс Д. Конструирование иных реальностей. Истории и рассказы как терапия. М.: Класс, 2001. 362 с.
10. Худякова Е.С. Нарратив и идентичность: от детства до старости. Перм. гос. нац. исслед. ун-т. Электрон. дан. Пермь, 2019. 209 с.
11. Штомпка П. Социология социальных изменений. М.: Аспект Пресс, 1996.
12. Moscovici S. (2018). The psychology of scientific Myth. Social representation and the bases social of knowledge. Canada. 2018. P. 4-9.
13. Bovina I. Moliner P. (2020). On Serge Moscovici's 95th anniversary: The theory of social representations - history, postulates and dissemination. RUDN Journal of Psychology and Pedagogics 2020 Vol. 17 No. 3. 542–553.
14. Patrick Rateau, Pascal Moliner, Christian Guimelli, and Jean-Claude Abric (2020). Social Representatory theory. HANDBOOK OF THEORIES OF

SOCIAL PSYCHOLOGY. 477-497.

15. Popovych, Ihor S., Alla Borysiuk, Zahrai L. (2020). Constructing a structural-functional model of social expectations of the personality. *Revista inclusionest. Revista de humanidades y ciencias Sociales Volumen 7 / Número Especial / Abril – Junio 2020* pp. 154-167.

16. Castro, P. (2014). The approach of social representations to sustainability: Researching time, institution, conflict and communication. In G. Sammut, E. Andreouli, G. Gaskell, & J. Valsiner (Eds.), *Handbook of Social Representations*. Cambridge, U.K.: Cambridge University Press.

17. Zahrai L. (2017). Social Psychological mechanism scuring co of the sociocultural experience: the hermeneutic aspect *Journal of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University. Series of social and human sciences. Vol.4, № 2, Ivano-Frankivsk. C.97-104.*

18. Zahrai L. (2020). Narrative identity: formation mechanism. *Journal of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University* <http://journals.pnu.edu.ua> Vol. 7, No. 2 (2020), 83-89.